



## St. Knuts kirkeruin på Tilrem



*Fra utgavingen i 1934. Kirkeruinen sett mot nordøst. Foto: Johan Thomassen*



*Stein fra en portal som ble funnet under utgravingen i 1934.*

*Foto: Riksantikvaren*



*Kirkeruinens kor sett mot øst.*

*Foto: Geir Magnussen*



*Sørsiden av koret med sokkel av kleberstein.*

*Foto: Geir Magnussen*

På Tilrem ved Brønnøysund i Nordland ligger den nordligste av landets middelalderruiner. Kirkeruinen ligger i et område hvor det finnes et mangfold av kulturminner fra steinalderen og opp til moderne tid. Dette vitner om at stedet til alle tider har vært et viktig knutepunkt.

### Historikk

Kirkeruinen er på noe usikkert grunnlag identifisert som St. Knuts kirkeruin. St. Knutskirken er nevnt i Aslak Bolts jordebok på 1400-tallet, etter at kirken var nedlagt og jordegodset var overdratt til erkebispesetet. Noen sikker datering av kirken har vi ikke, men det antas ut fra stil på ornamentstykker funnet under utgraving, at den kan være oppført på 1100-tallet. En radiologisk datering av gulvlag funnet i ruinen, ga resultatet 1030-1240.

Kirken kan ha blitt oppført som privatkirke for storgården Tilrem, som er nevnt som lendmannsgård i Håkon Håkonssons saga. Antakelig ble kirken nedlagt på et tidlig tidspunkt i middelalderen. En teori går ut på at kirken ble satt i brann av hertug Skules menn i 1239, da de herjet på Tilrem under borgerkrigene.

De fleste teorier om kirkeruinen på Tilrem er basert på «kvalifisert gjetning», og ruinen framstår derfor som et meget interessant forskningsobjekt.

### Arkeologiske undersøkelser

Kirkeruinen på Tilrem ble første gang arkeologisk undersøkt i 1934-35 av telegrafbestyrer Einar Høvding. Han avdekket murkjerne og enkelte kleberkvadere fra kirkens kor og de østlige delene av skipet. Den vestre avslutningen av skipet ble ikke funnet, og kirkens totale lengde er derfor ukjent. Skipets utvendige bredde er 10,2 meter. Koret er uvanlig stort, med en lengde på 9,3 meter og en bredde på 6,4 meter. Murene var stort sett bevart med ett skift over sokkelnivå. Kleberkvadere indikerer at kirken har hatt kvaderklede murer, noe som tyder på en påkostet bygning. Det ble også funnet et søylefragment og tre buesteiner med dekor av typen «sunken stars».

Etter utgravingene ble murene bygget noe opp, slik at de i dag har en høyde på ca. 80 cm. Kvadere funnet omkring ruinen, ble stablet opp som et alter i koret, og ruinen og et lite område omkring ble inngjerdet.

I årene etter 1935 er ruinen kun sporadisk vedlikeholdt, og har til dels vært svært overgrodd. I 1992 ble det foretatt en mindre arkeologisk undersøkelse, men ruinområdet er aldri fullstendig utgravd. Det er derfor antakelig fortsatt intakte kulturlag på stedet.

### Konservering 2006-2008

I 2005 vurderte Riksantikvaren ruinens tilstand som svært dårlig. Murene mangler bindemidler og framstår i dag delvis som en steinrøys. Det største problemet er likevel gjengroing. Etter en nærmere analyse av ruinen i 2006 ble det vurdert som nødvendig å rense ruinen for mold, gress, torv og annen vegetasjon for å kunne vurdere murenes tilstand. Framrensingen gjennomføres høsten 2006. Murene vil så bli dekket til slik at de holdes tørre fram til konserveringsarbeidet settes i gang våren 2007. Murverket skal stabiliseres ved hjelp av egnede kalkmørtler, og murkronene skal forsterkes. Grunnen omkring ruinen vil bli preparert slik at vekstforholdene blir dårligere og ny gjengroing forhindres.

Konserveringsarbeidet forventes å være ferdig i 2008. Det skal samtidig utarbeides en skjøtselsplan for å sikre et godt vedlikehold av ruinen etter at den er konserverert.

Prosjektet er et samarbeid mellom Brønnøy kommune og Riksantikvaren.